

dalas válogatás Teilhard műveiből (Rezek Román fordításai, szerkesztette Golen Károly) Út az Ómega felé címmel. A mostani tanulmánykötet mintegy bevezető, ill. kommentár ehhez a szövegválogatáshoz. (Szabó Ferenc adta ki Rómában, de a Szent István Társulatnál is beszerezhető.)

A „vallomások” tizenhat szerzője közül többen személyesen, közelről ismerték Teilhard-t: testvére, Joseph, P. Leroy, közvetlen munkatársa Kínában, Mme de Wespín, Mlle Mortier, munkatársa és kézíratainak örököse, H. de Lubac, rendtársa, barátja, műveinek egyik leghitelesebb értelmezője, A. Ravier, volt provinciálisa. Mások, tudósok, filozófusok, teológusok — E. Boné, F. Russo, G. Martelet, Mme Barthélemy-Madaule, Nemeshegyi Péter, J. Kitahara-Frisch, Rezek Román, Szabó Ferenc és Golen Károly — a világ különböző részein működve hosszú idő óta tanulmányozzák és értelmezik a jezsuita gondolkodó életművét. A kötetben szereplő távinterjú, amelyet Golen Károly Léopold Sedar Senghorral, a költővel és politikussal, a szenegáli köztársaság volt elnökével és a Francia Akadémia tagjával készített, jól megvilágítja Teilhard eszmévilágának egyetemességét.

A kötet szerzői mind rokonszenvvel szólnak a gondolkodóról: a rokonszenv a legjobb út a másik megértéséhez. Ez azonban nem jelent elfogultságot. Egyesek rámutatnak Teilhard tételei kritikus pontjaira is, a szükséges korrekciókra; jelzik azt is, hogy pl. a paleontológia az utóbbi évtizedekben miben haladta túl — szükségszerűen — Teilhard megállapításait. Ugyanakkor világosan érzékeltetik, hogy a tudós nézetei alapvetően kiállták az idő próbáját. Termékeny filozófiai és teológiai intúciói pedig segítségére voltak és lesznek a hívőknek abban, hogy világosabban lássák a hit és a tudomány, a teremtés és az emberi erőfeszítés krisztusi értelme közötti kapcsolatot. Golen Károly írja a bevezetőben: „Pierre Teilhard szellemi nagysága nemcsak abban áll, hogy folyamatosan kiegészítésre szoruló tudományos felismerések kidolgozásán fáradozott, valójában az örök értékek forrását, az élet legmélyebb áramlásának irányát kutatta. Elsőként vette észre, hogy a világegyetem kimeríthetetlen egysége, a fejlődés csodálatra méltó sikerei és az ember bámulatos feltaláló képessége organikusan kapcsolódnak egymáshoz s mindent egy teremtő és beteljesítő Szeretet vezérel a teljesség kora felé.”

R

Josef Scharbert: *Sachbuch zum Alten Testament.* (Ószövetségi szakkönyv). Pattloch, Aschaffenburg 1980, 533.

Ritkán találunk olyan szakkönyvet az Ószövetségről, amely egyrészt megfelel a mai tudományos igényeknek, másrészt nem veszik el a részletekben, szörszálhasogatásokban. A müncheni egyetem Ószövetség tanára remekül oldotta meg a feladatot: átfogó, mindenki számára érthető képet nyújt az ószövetségi könyvekről, a választott nép történelméről, ugyanakkor a teológus, sőt a biblikus is haszonnal forgathatja.

Hat fő részre oszlik: Az Ószövetség jelentősége és nevének eredete; az ószövetségi könyvek kialakulása és tartalma; a kánon és története; bibliai hermeneutika; az Ószövetség szövege; Izrael üdvtörténete. A függelékben néhány kérdés tudományos kutatásának módszertanához szolgáltat anyagot: közli pl. a mózesi könyvek hagyománytörténeti keletkezését, a Zsinat konstitúcióját az isteni Kinyilatkoztatásról stb. — Gazdag képanyag, értékes tárgymutatók és irodalmi ismertetés teszik értékessé ezt a kiadványt.

Péteri András

Keresztény segítségnyújtás haldoklóknak. Szerk. **Harmut Niskelski.** Szent István Társulat, Budapest 1984, 206 o.

A szerzők különböző szempontból próbálják megvilágítani a kérdést: Hogyan bánjunk a halál küszöbén állókkal? A korszellem sürgeti a téma tárgyalását, mert kultur-

körünkben az emberek nagyrésze menekül még a halál gondolatától is. A halál tagadásaként idegenkedünk az öregektől és betegektől, a haldoklókat pedig, leszámítva egyes vidékeket, teljesen magukra hagyjuk. A betegápolás és a haldoklók gondozása ugyan a keresztény irgalmasság műve volt, de a szekularizációs folyamatban intézményessé s irgalmatlanul kereszténytelenné vált. Nikelski műve úrtölt be és hatatos írt kínál az olvasóknak.

P. Sporcken Haldoklókkal való bánásmód c. tanulmánya képezi a könyv gerincét. A szerző hirdeti minden ember jogát az élethez, betegápoláshoz és a segítséghez haldoklásánál. Ez a segítség „az ember önmegvalósítására” irányul. Lényeges része az otthonos ápolás, miközben a beteget „közeli haláláról tájékoztatják” s ezzel kapcsolatos „félelmeit, bizonytalanságait és kétségeit eloszlatják”. Közben a haldoklók tanácsadásra szorulnak, amit a család, közeli barát, pap, ápolónő s a kezelő orvos nyújthat hathatósan. A szerző beszél a haldoklás orvosi és ápolási szempontjairól, miszerint a beteg panasza nemcsak kórtünetek; segélykiáltások is, hogy foglalkozunk vele. A leggyakoribb panaszok: a fáradtság, fájdalom, szorongás . . . , lényegében az emberi méltóság csökkenésével kapcsolatosak. A meghalási folyamatban sorsdöntő szerep jut a haldokló és ápolója közötti bizalmas légkörnek. Közben számolni kell a családdal is, hisz a haldokló és hozzátartozói kölcsönösen hatnak egymásra. Sporcken a haldoklás öt szakaszát vázolja Kübler Ross amerikai kutató alapján: menekülés a haláltól, harag, az étellel való alkudozás, halál miatti depresszió és a halál elfogadása. Az ápolásnál és segítségnél, sajtóságosan a lelkipásztori segítségnél sem téveszthetjük szem elől a beteg helyét a haldoklás szakaszaiban. Pl. a szentség elhárítása a legtöbb esetben csak azt jelenti, hogy a beteg a halál visszautasításának szakaszán van. Papa és hívőre egyaránt érvényes a beteggel való bánás taktikája: először emberi kapcsolatot, majd igehirdetés s végül a szentség!

K. Rahner a keresztény meghalásról és a meghalás stílusáról beszél, majd vázolja és elemzi az egyházi tanítóhivatal ide vonatkozó megnyilatkozásait, miszerint a halál az áteredő bűn következménye, az ember alapvető döntésének végérvényesítése stb. Különösen mélybe hasít, amikor azt fejtegeti, hogy a halál „a keresztrefeszített Krisztus kegyelmének csúcspontja”, „az istenszeretet cselekedete” és a „hit melletti tanúságtétel”.

Ezen értékes kiadvány gyöngéje, hogy a meghalás fázisait tárgyalja Sporcken, A. Mauder és Rahner is, a szentkenet liturgiáját vitatja K. Richter, M. Probst és H. Plock, valamint J. Mayer, és A. Reiner; Krisztus halálát és a keresztény hívő halálát párhuzamba állítja Rahner és Mauder is; de a halál és a haldoklás bibliai és eszkatológiai szempontjainak már nem jutott hely, pedig a Biblia nem fukarkodik s Kübler Ross kutatásai is rámutatnak a remény jelenlétére a meghalás minden fázisában. Szerintem, ez az Isten állandóan kínált kegyelmének jele.

Nikelski könyve minden pap, orvos, ápoló és idősödő ember úti kalauza s nem hiányozhat azon családok asztaláról sem, ahol súlyos beteg él. A könyv elolvasása után másképp nézünk haldoklóinkra, másképp fogjuk őket kezelni, másképp készülünk szeretteink halálára és majd másképp tekintünk saját életünk végére is.

Teleki Béla

Krisztus közöttünk. A keresztény Kelet liturgikus közössége átéli az üdv-történetet. Szent István Társulat, Budapest 1984. 438 o.

Nehéz feladat előtt állunk, amikor néhány sorban kell kiértékelni ezt a francia eredetű és a keleti keresztényeknek szánt rendkívüli kiadványt. Hozzá hasonlíthatót nem ismerünk vallásos magyar irodalmunkban.

E remekmű sajátossága, hogy hitmagyarázatot, erkölcsi fejtegetést, ugyanakkor énekes- és imakönyvet, sőt ikongyűjteményt is ad az olvasó kezébe. Minden elisme-